

3. Ἐπακόλουθα τῆς συνθέσεως θείου, νίτρου καὶ ἄνθρακος

Ἐφευρέτην τῆς πυρίτιδος ἤθελε μέχρι πρό τινος ἡ παράδοσις τὸν ἀλχημιστὴν βερναρδῖνον μοναχὸν Berthold Schwarz: «Ὁ νέγρος Berthold ἦτο διδάσκαλος εἰς τὰς τέχνας καὶ εἶχε μεγάλην πείραν εἰς τὴν ἀλχημείαν. Ἐνεκα τῆς τέχνης, τὴν ὁποίαν ἐφεύρεν, ἐστάλη ἐκ τῆς ζωῆς πρὸς τὸν θάνατον τὸ ἔτος 1338»⁴. Νεώτερα δεδομένα ὀδηγοῦν εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ ἐν λόγῳ μοναχός, ὁ ὁποῖος διὰ τὴν ἀλχημικὴν του δραστηριότητα — τὴν «μαύρην μαγείαν» — εἶχεν ἐπονομασθῆ Nyger, μετερρύθμισε μόνον μίαν κατὰ 50 τοῦλάχιστον ἔτη παλαιότεραν ἐφεύρεσιν, τὴν ὁποίαν κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπέτυχεν ὁ ἐκ Κωνσταντίας ἀρχιμανδρίτης Berthold von Lützelstetten διὰ τῆς ἀξιοποιήσεως ἀραβικῶν κυρίως διαπιστώσεων εἰς τὸν τομέα τῆς ἀλχημείας⁵. Ἐναντίον τῆς ἰσλαμικῆς αὐτῆς ἀπειλῆς ἐστράφη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 12ου αἰῶνος ἡ σύνοδος τοῦ Λατερανοῦ διὰ τοῦ ἀναθεματισμοῦ τῆς ἐκτοξεύσεως βλημάτων ἐναντίον τῶν πιστῶν τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας: «Artem autem illam mortiferam et deo odibilem ballistariorum et sagittariorum adversos christianos et catholicos exerceri de cetero sub anathematem prohibemus»⁶. Ἐκ τῆς ἰδίας ἐποχῆς κατάγεται καὶ ἡ πρώτη Εὐρωπαϊκὴ κίνησις διὰ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ κόσμου. Ὁ Χριστιανισμὸς εὐρίσκεται ἀπὸ τῆς ὥρας αὐτῆς ἐνώπιον τοῦ αἰτήματος «pacem firmari taliter... quod una sit republica, si fortiter unita quod non dividatur»⁷.

Ἀφ' οὔτου ὅμως οἱ Ἄραβες (οἱ ὁποῖοι κατὰ τὴν μάχην τοῦ Alicarte τὸ ἔτος 1265 μ.Χ. ἐτρόμαξαν τὸν ἱπποτικὸν στρατὸν τοῦ Ἰακώβου I τῆς Ἀραγωνίας διὰ πυρίνων βλημάτων) ἐφάνησαν ἱκανοὶ νὰ ὑπερβοῦν τὰ Πυρρηναῖα, ἡ Ρώμη ὄχι μόνον δὲν ἀντετάχθη ἐμπράκτως εἰς τὴν ἐτοιμαζομένην ἐπανάστασιν τῶν ὄπλων, ἀλλ' ἐπέτρε-

ψεν εἰς τοὺς ἱερωμένους νὰ ἐπιδοθοῦν εἰς ἀναζητήσεις, ἐκ τῶν ὁποίων προῆλθεν ἡ δυναμίτις διὰ τὴν ἀνατίναξιν τῶν βάσεων τῆς μεσαιωνικῆς τῆς παραδόσεως. Ἡ συνταρακτικὴ δυνατότης ἀνέτρεψε τὴν κοινωνικὴν ἰσορροπίαν πρὸς ὄφελος ὧν δὲν ἦσαν προηγουμένως εἰς θέσιν νὰ προβάλουν ἀντίστασιν, τῶν χωρικῶν ἔναντι τῶν εὐγενῶν, τοῦ κράτους ἔναντι τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπὸ τῆς ἱστορικῆς αὐτῆς ὥρας ἡ ἐπίθεσις ἀνέπτυξε μίαν βιαιότητα, τὴν ὁποίαν οὔτε ὁ θῶραξ οὔτε ἡ τάφος, οὔτε τὸ τεῖχος οὔτε τὸ ἀνάθεμα, ἀλλὰ μόνον ἡ ἀντεπίθεσις ἦτο δυνατόν νὰ ἐξουδετερώσῃ. Ἡ σύνθεσις θείου, νίτρου καὶ ἄνθρακος κατευθύνει ἔκτοτε τοὺς συντριπτικούς της μύδρους ἔναντι τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τοῦ κλήρου.

4. Ἀπελευθέρωσις φυσικῶν δυνάμεων καὶ ἠθικὴ τάξις

Ἰδίως μετὰ τὴν ἐπίδειξιν τῆς δυνάμεώς της (καὶ τὴν πανωλεθρίαν τοῦ ἀριθμητικῶς ἰσχυροτέρου ἰπποτικοῦ στρατοῦ τῶν Γάλλων ὑπὸ τὸν Φίλιππον VI ἐκ μέρους τῶν ὑπὸ τὸν Ἐδουάρδον III ἀγγλικῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν μάχην τοῦ Crécy τὸ ἔτος 1346 μ.Χ.) ἡ πυρῖτις ἐνσπείρει τὸν πανικὸν ὄχι μόνον μεταξὺ τῶν φεουδαρχῶν καὶ τῶν ἱερέων, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ πνεύματος. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 14ου αἰῶνος ὁ Πετράρχης θὰ τὴν ὀνομάσῃ «πανώλην. Δὲν ἔφθανε διὰ τὸ μηδαμινὸν ἀνθρώπινον πλάσμα ἡ ὀργὴ τοῦ ἀθανάτου Θεοῦ, ὁ ὁποῖος βροντᾷ ἐξ οὐρανῶν. Ὡ μὲ τὴν ὑπερηφάνειαν συνυφασμένη ὠμότης! Ἡ ἀνθρωπίνη λύσσα προσπαθεῖ νὰ μιμηθῇ ἐπὶ τῆς γῆς καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἀπαράμιλλον φλόγα!»⁸. Ὅ,τι κυρίως συγκλονίζει τοὺς ἀνθρώπους τὴν ἐποχὴν τῆς τρομακτικῆς ἐφευρέσεως, εἶναι ἰδίως τὸ ρήγμα, τὸ ὁποῖον δημιουργεῖται μεταξὺ ἀποτελέσματος καὶ ἀτομικῆς ἱκανότητος. Διὰ τῶν πυροβόλων ἐμφανί-

ζεται εις την ιστορίαν κατά τόν πλέον έντυπωσιακόν τρόπον, ὅ,τι ἐχαρακτήρισεν ἕκτοτε τόν Εὐρωπαϊκόν πολιτισμόν: ἡ ἀπελευθέρωσις φυσικῶν δυνάμεων ἀνεξαρτήτως σωματικῶν καί πνευματικῶν προσόντων. Ἡ τεχνική αὐτή ἀνατροπή τῆς ἠθικῆς τάξεως ἐκλαμβάνεται διὰ τοῦτο ἐκ μέρους π.χ. τοῦ Ἀριόστου ὡς ἐπιδρομή Σατανικῶν δυνάμεων εἰς τόν ἀνθρώπινον κόσμον*.

---

* Ὁ μαινόμενος Ὀρλάνδος ἀγωνίζεται διὰ τῶν «συμβατικῶν» ὄπλων ἐναντίον τοῦ εἰσβολέως ἡγεμόνος τῶν Φρισσόνων Cimosco, ὁ ὁποῖος διαθέτει τόν φοβερὸν νεωτερισμόν. Μετὰ τὴν μάχην τὸ τηλεβόλον, τὸ ὁποῖον τελικῶς δὲν ἔσωσε τὸν χειριστὴν του, περιέρχεται εἰς τὸν ἵππότην :

«Τὸ πῆρε τότε κι εἶπε: Πάει πιά! Στὸ μέλλον
στεφάνι δὲν θὰ δίνεις στοὺς δειλοὺς, σ' ἄνδρες χωρὶς ψυχὴ.
Γιὰ νὰ μὴ σβήσει τοῦ λοιποῦ τῶν ἵπποτῶν ἡ τόλμη,
ἐδῶ σὲ ρίχνω νὰ χαθεῖς, νὰ μὴ σὲ βρεῖ κανένας.

Σιχαμερὸ καὶ ἄτιμο, καταραμένο πρᾶμα
ποῦ σὲ κουβάλησε στὴ γῆ τοῦ Βελζεβούλ τὸ μῖσος
νὰ φέρεις ἀπ' τὸν Τάρταρο σὲ μᾶς τὴ συμφορὰ,
σύρε ξανὰ στὴν Κόλαση, τὴ σκοτεινὴ σου μάνα.
Μ' αὐτὰ τὰ λόγια πέταξε τὴν πύρινη σωλῆνα
στῆς θάλασσας τὸν πάτο.

Ἄφοῦ κεῖ κάτω ἔμεινε χρόνια πολλὰ κρυμμένος,
ἀνέβηκε ξανὰ στὸ φῶς τοῦ Σατανᾶ ὁ γόνος μὲ μάγια φοβερὰ
καὶ πρῶτα - πρῶτα δόθηκε στῶν Γερμανῶν τὸ ἔθνος ...

Τῶν Γάλλων καὶ τῶν Ἰταλῶν κι ὅλου τοῦ κόσμου οἱ χῶρες
ἔχουν βαλθεῖ νὰ μάθουνε τὴ φοβερὴ τὴν τέχνη:
Ὁ ἕνας λιώνει τὸ χαλκὸ κι ἀπ' τὴ ρευστὴ του μάζα,
καθὼς ὁ φοῦρνος τὴν ξερνᾶ, σχήματα κάνει κούφια·
ἄλλος τὸ σίδηρο τρυπᾶ — τὸν βοηθᾶ ἡ φωτιὰ —
καὶ κάνει σχήματα μικρὰ καὶ σχήματα μεγάλα
μὲ κάθε εἶδους βάρους.

Ἐφ' ὅσον ὁ πυροβολισμὸς ἐσήμαινε μίαν ἄνευ προηγουμένου ὑπερπήδησιν τῆς ἀτομικῆς ἱκανότητος, κατέστησε δυνατὴν τὴν ἐκπλήρωσιν σχεδίων χωρὶς ἄλλην δικαιολογίαν πλὴν τοῦ γεγονότος, ὅτι δὲν ἦσαν ἀκατόρθωτα. Ἀκριβῶς ἐπειδὴ ἐπετύγχανε τὰ ἐπιδιωκόμενα — τὴν διάτρησιν τῆς ἱπποτικῆς πανοπλίας ἢ τοῦ τείχους τῆς πόλεως — χωρὶς νὰ χρειάζεται ἠθικὴν ἐπιδοκιμασίαν, ἦτο φυσικὸν νὰ προκαλέσῃ μίαν ὀδύνην, ἣ ὁποία διὰ τῶν 278 πολέμων τῆς Εὐρώπης μεταξὺ 1482 καὶ 1941 μὲ τὰ 700.000.000 ἄμεσα θύματα^{11*} συνεχίζεται μέχρι τῶν ἡμερῶν μας, διὰ νὰ γνωρίσῃ μὲσω τῶν συγχρόνων δυνατοτήτων καταστροφῆς τὴν πλήρη ρῆξιν μεταξὺ πράξεως καὶ δικαίου. Μεταξὺ ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ρίπτει τὴν βόμβαν καὶ τῆς ἐκτάσεως τοῦ ὀλέθρου, τὸν ὁποῖον προκαλεῖ, δὲν ὑπάρχει ἀσφαλῶς ἀντιστοιχία, ἄλλ' αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ ἀποδέσμευσις τῆς ἐνεργείας ἐκ τοῦ ἠθικοῦ της αὐτουργοῦ συνετάραξε τὸν ἄνθρωπον τῆς Εὐρώπης εἰς τὰ πρῶτα του βήματα πρὸς τὴν νέαν κατεύθυνσιν τῆς ἱστορίας.

Κακόμοιρε πολεμιστῆ, σὰν τί τὰ θέλεις τὸ λοιπὸν
τὰ ὄπλα ποῦχεις τωραδὰ καὶ τὸ σπαθὶ σου ἀκόμα;
Κοίτα νὰ πάρεις τῆς βροντῆς τὸ φόρτωμα στὸν ὤμο,
γιατὶ φοβᾶμαι πῶς ἀλλιῶς ἢ πεῖνα θὰ σὲ κόψει»⁹.

Ἡ καταστροφὴ τῆς ἀντιστοιχίας μεταξὺ φρονήματος καὶ δυνατότητος ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ 19ου αἰῶνος νὰ προκαλῆ τὸ ἦθος, λόγου χάριν εἰς τὴν Ἑλλάδα: «Τότε δὲν εἶχεν εἰσέτι γεννηθῆ, κατὰ εὐτυχίαν τοῦ κόσμου, ὁ Μοναχός, ὅστις ἐφεῦρε τὴν πυρίτιδα κόνιν καὶ ἐπομένως τὰ κανόνια, διευθυνόμενα ἀπὸ τὴν ἀσθενεστέραν χεῖρα, δὲν ἔσπερναν τὸν θάνατον εἰς τὰ πλήθη τῶν ἀνδρείων»¹⁰.

* Οἱ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1945 καὶ 1970 μεγαλυτέρας ἐντάσεως καὶ διάρκειας πόλεμοι ἀνέρχονται εἰς 55¹².

5. Πῶς ἐθεμελίωσεν ἡ πυρῖτις τὸ ἀστικὸν κράτος

Ὅσον περισσότερο προσδιώριζε τὴν κοινωνικὴν ζωὴν, τόσο ὀλιγώτερον ἐν τούτοις ἡ διάστασις μεταξὺ τοῦ ὑποκειμενικοῦ καὶ τοῦ ἀντικειμενικοῦ ὄρου τῆς συμπεριφορᾶς ἐπροβλημάτιζε τὴν συνείδησιν, ἐφ' ὅσον μάλιστα κατέρριπτε μίαν τάξιν πραγμάτων, ἡ ὁποία ἐστηρίζετο εἰς τὴν βίαν καὶ τὸν θρησκευτικὸν τῆς ἐξαγιασμόν. Τὸν φόβον διὰ τὴν χρῆσιν τῶν νέων ὄπλων ἰσοφάρισεν ὡς ἐκ τούτου ἡ αἰσιοδοξία διὰ τὴν δημιουργίαν ἐνὸς κόσμου, ὁ ὁποῖος νὰ μὴ βασιίζεται εἰς τὴν θεῖαν ἐπιταγὴν, ἀλλ' εἰς τὴν ἀμοιβαίαν ἐκτίμησιν τῶν μελῶν του. Ὁ «Ἀνθρωπισμός» θὰ ζητήσῃ ἀμέσως ὑπὲρ τῶν ἀπελευθέρων τῆς μεσαιωνικῆς νοοτροπίας ἐγγυήσεις λογικοῦ χαρακτήρος εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα. Ἡ Κλασσικὴ παιδεία θὰ κληθῆ νὰ ὀροθετήσῃ τὴν ζωὴν ἐναντίον τῆς ἀυθαιρεσίας καὶ τῆς προλήψεως. Ἡ πολιορκία τοῦ Πάπα εἰς τὴν Ἀβινιὸν ἐκ μέρους τῶν βασιλέων τῆς Γαλλίας θὰ ἐπισφραγίσῃ περὶ τὸ τέλος τοῦ 14ου αἰῶνος τὴν ἀλλαγὴν τῶν καιρῶν.

Διὰ τῶν νέων ὅμως εὐρωπαϊκῶν ὄπλων δὲν ἔχασαν οἱ κύριοι τῆς καταστάσεως τὰ προνόμιά των, ἀπλῶς καὶ μόνον ἐπειδὴ, ὅσοι ἐσκόπευσαν ἐκ τοῦ ἐδάφους, εὐρίσκοντο εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν ἐναντι τῶν ἐφίππων ἢ ἐπειδὴ ὁ πέτρινος περίβολος τῆς ἐξουσίας δὲν ἀντεῖχεν εἰς τὴν σφοδρότητα τῶν νέων βλημάτων, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ ὑποτελῆς τοῦ παρελθόντος ἀνεκάλυψεν εἰς τὴν ἀξιοποίησιν τῆς πυρῖτιδος μίαν οἰκονομικὴν δυνατότητα, ἡ ὁποία ἔστρεψε τὸ ρεῦμα τοῦ πλούτου ἐκ τῆς μονῆς καὶ τοῦ πύργου πρὸς τὴν ἰδιωτικὴν τράπεζαν. Ἀφ' ὅτου ἰδίως τὰ πυροβόλα θὰ καταστήσουν διὰ τῆς ναυτικῆς των μεταφορᾶς ἐπέκεινα τῶν ὠκεανῶν ὀλόκληρον τὸν κόσμον εὐρωπαϊκὴν ἀποικίαν, τὸ κέρδος δὲν θὰ κατευθυνθῆ πρὸς

τούς εὐγενεῖς οὔτε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλὰ θὰ κυκλοφορήσῃ μεταξὺ τῶν ἐφοπλιστῶν, τῶν ἐμπόρων καὶ τῶν ἐλευθέρων ἐπαγγελματιῶν, οἱ ὅποιοι θὰ συνδεθοῦν ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πρὸς τὴν πολεμικὴν καινοτομίαν. Διὰ τῶν φόρων, τοὺς ὁποίους θὰ ἐπιβάλλῃ ὁ ἡγεμὼν ἢ ὁ βασιλεὺς, θὰ δημιουργηθῇ ταυτοχρόνως ἡ τάξις τῶν ἐμμισθῶν ὑπαλλήλων καὶ τὸ μισθοφορικὸν στράτευμα με συνέπειαν τὴν ἐνίσχυσιν καὶ τὴν διεύρυνσιν τῆς κεντρικῆς ἀρχῆς. Πλησίον τῶν ἐκπροσώπων καὶ τῶν ὑπερασπιστῶν τοῦ κράτους θὰ τοποθετηθοῦν ἐπίσης ὁ διδάσκαλος τῆς σκοποβολῆς, ὁ ἀντιγραφεὺς τῶν ὁδηγιῶν χρήσεως, ὁ ἱστοριογράφος, ὁ ζωγράφος καὶ ὁ ἐφευρέτης*, ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι διὰ τῆς ἐκμεταλλεύσεως τῶν προϋποθέσεων καὶ τῶν ἐπακολούθων τοῦ «θερμοῦ» πολέμου θὰ συμβάλουν ἀμέσως εἰς τὴν θεμελίωσιν τοῦ ἀστικοῦ κόσμου τῆς Εὐρώπης.

6. Ἐκ τῆς ἐπαναστάσεως τῶν ὅπλων πρὸς τὴν πειραματικὴν ἔρευναν

Διὰ πρώτην φοράν εἰς τὴν ἱστορίαν ἡ πυρῖτις ἔθεσε τὴν ἐπιστήμην εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς πολιτικῆς. Ἡ γνῶσις ἐνεφανίσθη ἔκτοτε ὡς συντελεστὴς τῆς κοινωνικῆς δυνάμεως, πρᾶγμα τὸ ὅποion ἐσήμαινεν ἓνα περιορισμὸν

---

* Πρβλ. τὴν ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν ἔστειλεν ὁ Λεονάρδος Da Vinci εἰς ἡλικίαν 30 ἐτῶν τὸ ἔτος 1482 πρὸς τὸν ἡγεμόνα τοῦ Μιλάνου Λουδοβίκον Sforza, διὰ νὰ τοῦ ἀνακοινώσῃ, τί θὰ ἦτο εἰς θέσιν νὰ ἐπιτύχῃ, εἰάν τὸν προσελάμβανεν ὡς κρατικὸν μηχανικόν: «Θὰ κατασκευάσω ἀσφαλῆ καὶ ἀπρόσιτα κλειστὰ ἄρματα, τὰ ὁποῖα με τὰ τηλεβόλα των θὰ διέρχονται διὰ τῆς παρατάξεως τῶν ἐχθρῶν καὶ θὰ συντρίβουν καὶ τοὺς πολυπληθεστέρους ὀμίλους ἐνόπλων... Ἐάν ὑποτεθῇ, ὅτι ὁ ἀγὼν διεξαχθῇ εἰς τὴν θάλασσαν, ἔχω σχέδια διὰ τεχνικὰς ἐγκαταστάσεις ἐπὶ πλοίων, ὥστε νὰ εἶναι εἰς θέσιν ν' ἀνθέξουν καὶ εἰς τὸν ἰσχυρότερον κανονιοβολισμὸν»¹⁹.

τῆς καθαρᾶς ἐρεύνης, ταυτοχρόνως ὅμως καὶ μίαν πρόκλησιν διὰ τὴν καθαρὰν ἔρευναν εἰς ὠρισμένους τομεῖς τοῦ ἐπιστητοῦ, οἱ ὁποῖοι δὲν ἐπρόκειτο νὰ τεθοῦν ὑπὸ ἔλεγχον, ἐὰν δὲν ἐτάσσοντο εἰς τὰ πλαίσια τῆς κρατικῆς σκοπιμότητος διὰ τὴν ἐξυπηρέτησιν πολεμικῶν κυρίως σχεδίων. Ἡ ἐπομένη πρότασις τοῦ Herbert Marcuse, ἡ ὁποία ἐδημοσιεύθη πρὸ πενταετίας, θὰ ἦτο δυνατόν διὰ τοῦτο νὰ εἶχε γραφῆ τοῦλάχιστον πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν: «Ἡ ἐπιστήμη εὐρίσκεται σήμερον εἰς μίαν θέσιν ἰσχύος, ὥστε νὰ μεταφράζη σχεδὸν ἀμέσως τὸ καθαρῶς ἐπιστημονικὸν ἐπίτευγμα εἰς πολιτικὰ καὶ στρατιωτικὰ ὄπλα πλανητικῆς χρήσεως καὶ ἀποτελεσματικότητος»^{14*}. Ἡ πρακτικὴ ἀξιοποίησις τοῦ θεωρητικοῦ ἔργου θὰ ὀροθετήσῃ ὅμως τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἱστορίαν ἤδη ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ρογήρου Βάκωνος, ὁ ὁποῖος ὑπὸ τὸν πάταγον τῶν πρώτων πυροβολισμῶν θὰ συλλάβῃ τὴν ἰδέαν ὄχι μόνον τοῦ αὐτοκινήτου («*cursus possunt fieri, ut sine animali moveatur cum impetu inaestimabili*»), ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀεροπλάνου («*possunt fieri instrumenta volandi, ut homo sedeat in medio instrumenti*») καὶ τοῦ ὑποβρυχίου («*possunt etiam instrumenta fieri ambulanti in mari. . . usque at fundum*»)¹⁶.

Ἡ ἐκπληκτικὴ ἐφεύρεσις, διὰ τῆς ὁποίας ἐτερματί-

---

* Εἰς τὴν ἐποχὴν μας λέγεται, ὅτι «δὲν ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ τῆς θεμελιώδους ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, ἡ ὁποία ἐξυπηρετεῖ καὶ αὐτῆς, ἡ ὁποία δὲν ἐξυπηρετεῖ στρατιωτικὴν σκοπιμότητα». Αὐτὸ δὲν συμβαίνει, «ἐπειδὴ ἔχει ἀλλάξει ἡ ἐπιστήμη, ἀλλ' ἐπειδὴ μετεβλήθησαν οἱ στρατιωτικοὶ στόχοι. Ὅπλα ἔχουν διαδοθῆ παγκοσμίως εἰς ὄλα τὰ περιβάλλοντα—διάστημα, θαλάσσια βάθη, ζούγκλα—καὶ νέα ὄπλα, συστήματα ἐπικοινωνίας ἢ ἀνιχνεύσεως καὶ βάσεις στρατιωτικῶν ἐπιχειρήσεων προὔποθέτουν τόσον πλήθος μορφῶν ἐνεργείας καὶ ὑλικῶν, ὥστε δὲν ὑπάρχει πιθανῶς τομεὺς ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης χωρὶς στρατιωτικὴν σημασίαν»¹⁵.

σθησαν οἱ Μέσοι καὶ ἀνέτειλαν οἱ Νέοι χρόνοι τῆς Εὐρώπης, παρουσίασε τελικῶς τὴν φύσιν ὡς πηγὴν ἐνεργείας, ἡ ἐκμετάλλευσις τῆς ὁποίας ἦτο ὑπόθεσις μιᾶς θεωρίας, ἡ ὁποία — κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἱστορικὴν τῆς σταδιοδρομίαν εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα — ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν πρὸ παντὸς ἄλλου τὰ ἐμπειρικὰ δεδομένα. Εἰς τὴν κατεύθυνσιν αὐτὴν συνέβαλεν ἐνωρίς καὶ ὁ «Νομιναλισμός», ἡ φιλοσοφικὴ ἐκείνη κίνησις τοῦ 14ου αἰῶνος, διὰ τῆς ὁποίας ἠμφεσβητήθησαν τὰ πρωτεῖα τῆς ἐννοίας ἐναντι τοῦ πράγματος. Εἰς τοὺς ἐκπροσώπους τῆς παραδόσεως, οἱ ὁποῖοι ἐξεθείασαν τὴν πνευματικὴν κάλυψιν τῶν ὄντων, ἀντετάχθησαν οἱ πρόσκοποι τῆς νέας ἐποχῆς εἰς τὴν προσπάθειάν των νὰ δείξουν τὸν ἀνυπόστατον χαρακτήρα τῶν ἐπισήμων ὑποχρεώσεων τῆς ζωῆς. Ἐπρόκειτο μὲ ἄλλους λόγους εἰς τὴν γλωσσολογικὴν αὐτὴν ἀντιδικίαν περὶ τῆς συγκρούσεως μεταξὺ τοῦ παρελθόντος καὶ τοῦ μέλλοντος, τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὕλης, τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ κόσμου. Ἡ λέξις ἦτο ἀπλῶς συνδυασμὸς φθόγγων ὡς ὀδηγητικὸν σῆμα διὰ τὴν συμπεριφορὰν μας εἰς τὸν κόσμον, τὰ στοιχεῖα καὶ φαινόμενα τοῦ ὁποίου ἔπρεπε νὰ ἐξετασθοῦν εἰς τὴν ὕλικὴν των ὑπόστασιν, διὰ νὰ γνωσθῆ περὶ τίνος πρόκειται¹⁷. Καθ' ὃν χρόνον λοιπὸν θὰ ἐπιχειρηθῆ θεωρητικῶς ἡ ἀναβίωσις τοῦ καιροῦ, ὁ ὁποῖος καθιέρωσεν ὡς ὑψίστην ἀξίαν τὴν λογικὴν ἀνεξαρτήτως φυλῆς ἢ θρησκείας, θὰ ἐρωτηθῆ πειραματικῶς ἡ πραγματικότης διὰ τὴν σύστασιν καὶ τὸν τρόπον τῶν καταστατικῶν καὶ λειτουργικῶν τῆς ἐκφράσεων. Ὁ μεταπροσανατολισμὸς αὐτὸς τοῦ ἐνδιαφέροντος πρὸς τὴν ὀρθολογικὴν διανόησιν καὶ τὸ φυσικὸν περιβάλλον συνετελέσθη γενικῶς ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ πολιτικοῦ ἄρχοντος, ὁ ὁποῖος εἶδεν εἰς τὰ γράμματα

καὶ τὴν ἔρευναν προϋποθέσεις ἐπεκτάσεως τῆς δυνάμεως, τὴν ὁποίαν τοῦ προσέφεραν ἡ πυρῖτις. Ἡ ἐπιστήμη ὡς ἀξιοποίησις τῆς ἱστορίας καὶ τῆς φύσεως εἰς ἀνοικτὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν (ἡ ὁποία πρὸ τοῦ κινδύνου διεσπάρθη, διὰ νὰ περιορισθῆ ἀπὸ τῆς πλευρᾶς τῶν Μεταρρυθμιστῶν εἰς τὰ καθαρῶς πνευματικά της θέματα) ἀπετέλεσε τὸ ἔμβλημα τῆς κοσμικῆς τάξεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ἐπανάστασις τῶν ὀπλων παρέδωσε τὴν ἡγεσίαν τῆς Εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας.

7. Ὁ οἰκονομικὸς ἀντίκτυπος τοῦ συγκλονιστικοῦ νεοτερισμοῦ

Τόσον ἡ προμήθεια ὅσον καὶ ἡ συντήρησις καὶ ἡ χρῆσις τῆς νέας πολεμικῆς δυνατότητος προϋπέθεσαν μίαν ἀγοραστικὴν εὐχέρειαν, τὴν ὁποίαν δὲν εἶχεν οὔτε ὁ ἱππότης οὔτε ὁ ἱερεὺς οὔτε ὁ χωρικὸς οὔτε ὁ ἔμπορος. Εἰς θέσιν νὰ ἐξοικονομήσῃ τὴν πρώτην ὕλην, νὰ κατασκευάσῃ χυτήρια καὶ νὰ πληρώσῃ τοὺς τεχνικούς, νὰ συγκροτήσῃ στρατιωτικὰ τμήματα καὶ νὰ τὰ κρατήσῃ ἐτοιμοπόλεμα ἐν καιρῷ εἰρήνης ἦτο μόνον ὁ κύριος μιᾶς πόλεως ἢ εὐρυτέρας περιοχῆς, ἡ δύναμις τοῦ ὁποίου προηγουμένως ἐβασίζετο εἰς τὴν συνδρομὴν τῶν προνομιούχων εὐγενῶν καὶ τὴν ἐλεγκτικὴν συμπαράστασιν τῆς Ρώμης, αὐτὴν ὅμως τὴν φορὰν εἰς τὴν δύναμιν κρούσεως. Πρῶτοι ἐξεμεταλλεύθησαν τὴν μεταβολὴν τῶν ἱστορικῶν πραγμάτων οἱ ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐμπορικῶν κέντρων τῆς Ἰταλίας κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀναγκαστικῆς παραμονῆς τοῦ Πάπα ἐπέκεινα τῶν Ἀλπεων. Εἰς τὴν Βενετιαν, τὴν Φλωρεντιαν καὶ τὴν Γένουαν θὰ δημιουργηθῆ διὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα τῆς ἀπολύτου μοναρχίας, ὅπως θὰ τὴν ἐνσαρκώσῃ ὁ ἐπώδυνος τύπος, τὸν ὁποῖον ἐκθειάζει ὁ Machiavelli. Διὰ τοῦ γεγονότος,

ὅτι ἐνίσχυσε τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἐκπροσώπου μιᾶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνιαίας γεωγραφικῆς περιφέρειας ἐναντίον τῶν συμφερόντων ὄχι μόνον τῆς μονῆς καὶ τοῦ πύργου, ἀλλὰ καὶ τῆς ὑπὸ γένεσιν ἐπαγγελματικῆς συντεχνίας, ἢ πυρῖτις ᾠδήγησε τὴν Εὐρώπην εἰς τὴν ἐννοίαν τοῦ ἐθνικοῦ κράτους.

Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν ὅμως τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἢ ὁποία τελικῶς μετερρῦθμισεν ὑπὲρ τῆς συγκροτουμένης ἀστικῆς τάξεως τὴν θρησκευτικὴν πίστιν, ἢ ἐπανάστασις εἰς τὰ δπλα οὐσιαστικῶς ἔληξε, διὰ νὰ ἐπιτρέψῃ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων τῆς Εὐρώπης, ἢ ὁποία διὰ τοῦ ναυτικοῦ της ἀνοίγματος πρὸς τὴν ἄπω Δύσιν καὶ Ἀνατολὴν μετεβλήθη ἐντὸς ὀλίγου εἰς παγκόσμιον χρηματιστήριον. Ὅσον διὰ τοῦτο ἐπολλαπλασιάζοντο τὰ κοινωνικὰ προβλήματα ἐκ τῆς ἀστικοποιήσεως τοῦ βίου, ἢ ὁποία ᾠδήγησεν εἰς τὴν ἐνεργειακὴν ἐκμετάλλευσιν τῶν γαιανθράκων μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μηχανοποίησιν τῆς παραγωγῆς καὶ τὴν μετάθεσιν τῶν κυρίων γεγονότων τῆς ὑπάρξεως ἐκ τῶν ἀγρῶν εἰς τὰ ἐργοστάσια, τόσον ἐμειοῦτο ἡ σημασία τοῦ στρατεύματος κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς εἰρήνης, δεδομένου ὅτι μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ Εὐρώπη δὲν ἐγνώρισεν ἄλλον πολεμικὸν νεωτερισμόν. Ἡ διαρκῶς αὐξανομένη σημασία τῶν ἐμπορικῶν σχέσεων διὰ τὴν ζωὴν ἐξώθησε βεβαίως εἰς τὴν ἀρχὴν τὸ κράτος νὰ ἐπιδιώξῃ μίαν δυναμικὴν ρύθμισιν τῶν θεμάτων τῆς συναλλαγῆς (mercantilismus). Ὁ παρεμβατισμὸς ὅμως αὐτὸς προεκάλεσεν ἰδίως εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ἢ ὁποία μετὰ τὴν ναυτικὴν της νίκην ἐπὶ τῆς Ἰσπανίας ὑπερίσχυσε τῶν ἄλλων Εὐρωπαϊκῶν χωρῶν εἰς τὸ θαλάσσιον ἐμπόριον, μίαν ἀστικὴν ἀντίδρασιν, ἢ ὁποία ὄχι μόνον τὸν περιώρισεν εἰς τὴν πρᾶξιν, ἀλλὰ διὰ τῆς ἰδεολογικῆς της

κατευθύνσεως (laissez - faire) ἐξώθησεν ὀλόκληρον τὸν Εὐρωπαϊκὸν κόσμον εἰς τὴν διεκδίκησιν τῆς κοινωνικῆς καὶ τῆς ἐθνικῆς του ἀνεξαρτησίας¹⁷.

8. Φιλελευθερισμὸς καὶ ἀντιστρατιωτικὸν πνεῦμα

Ἡ «βιομηχανικὴ ἐπανάστασις» παρουσίασεν ὅπως-δήποτε ὡς ἀποστολὴν τοῦ κράτους τὴν περιφρούρησιν τῆς ἐλευθερίας κυρίως ἐναντίον τῶν ἐσωτερικῶν της ἐχθρῶν. Εἰς τὴν Γαλλίαν, ἡ ὁποία λόγῳ τῆς ἰσχυρᾶς ἀγροτικῆς της οἰκονομίας καθυστέρησεν εἰς τὴν φιλελευθεροποίησιν τῶν πολιτικῶν θεσμῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐπέτρεψεν εἰς τὸν βασιλέα νὰ χρησιμοποιοῖ τὰ ὄπλα διὰ τὴν ἐξουδετέρωσιν τῶν λαϊκῶν ἀπαιτήσεων, ἐδημιουργήθη μία ριζοσπαστικὴ κίνησις θεωρητικῶς ἀρχικῶς χαρακτῆρος, ἡ ὁποία — προτοῦ δώσῃ τὸ σύνθημα διὰ τὴν ἀνατίναξιν τῆς Βαστίλλης — ἐπεχείρησε νὰ «διαφωτίσῃ», ὅσους δὲν ἀντελαμβάνοντο, τί ἔπρεπε νὰ πράξουν ἐναντίον τῆς προλήψεως καὶ τῆς βίας. Αἰφνιδίως οἱ ἄνθρωποι ἐνεφανίσθησαν ἴσοι μεταξὺ τῶν, ἐφ' ὅσον ὁ κοινὸς παρονομαστῆς τῆς κρατικῆς αὐθαιρεσίας ἔθεσεν εἰς δευτέραν μοῖραν τὴν περιορισμένην ἄλλωστε οἰκονομικὴν καὶ μορφωτικὴν των διαφορὰν. Ἐφ' ὅσον λοιπὸν τὸ κράτος ἀντέδρασεν εἰς τὴν ἀξίωσιν τῆς ἐλευθέρας διακινήσεως τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν ἰδεῶν, ἐνίσχυσε τὴν ἠθικὴν συνοχὴν τῶν ὑπηκόων του, οἱ ὅποιοι συνειδητοποίησαν τοὺς παραδοσιακοὺς των δεσμοὺς καὶ ἀπεκαλύφθησαν ὡς ὑπόδουλος καὶ ἄξιος νὰ διεκδικήσῃ τὴν ἐλευθερίαν του «λαός». Τὴν μορφολογικὴν αὐτὴν διεργασίαν τῆς Εὐρώπης ἐπετάχυνεν ἡ ἀνατροπὴ τοῦ καθεστώτος εἰς τὴν Γαλλίαν τὸ ἔτος 1789. Ὁ Ναπολέων ὅμως ἐξεμεταλλεύθη ἐντὸς ὀλίγου τὸν ἐνθουσιασμόν διὰ τὴν κατάλυσιν τῆς «τυραννίας» τὴν σι-